

РЕГУЛЮВАННЯ ВИРОБНИЦТВА І СПОЖИВАННЯ ЕНЕРГЕТИЧНИХ РЕСУРСІВ В УКРАЇНІ

© Трач О.Ю., 2012

Проланалізовано основні закони України, постанови Кабінету Міністрів України та постанови Національної комісії регулювання електроенергетики України, що стосуються регулювання ринку енергетики в державі. Наведено основні пільги, що стосуються енергозбереження в Україні та основні пільги щодо енергозбереження в Європі. Наведено висновки, що стосуються перешкод у сфері енергозбереження на українському ринку теплоенергетики.

Ключові слова: регулювання, енергетика, енергозбереження, бар'єри впровадження.

REGULATION OF PRODUCTION AND CONSUMPTION OF ENERGY RESOURCES IN UKRAINE

© Trach O.Y., 2012

Main laws of Ukraine, resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine and resolutions of the National Electricity Regulatory Commission related to the regulation of energy in Ukraine are analyzed in the article. The main exemptions related to energy efficiency in Ukraine and those in Europe have been reviewed. Conclusions to the article are related to barriers in the sphere of energy saving in Ukrainian heating market.

Key words: regulation, power engineering, energy saving, implementation barriers.

Постановка проблеми. Останнім часом великої актуальності набула проблема енергозабезпечення. Багато публікацій присвячено аналізу енергоносіїв, традиційних та альтернативних джерел енергії та їх порівняння. Крім того, через низку несприятливих чинників у сфері традиційних носіїв енергії, стрімко розвивається питання енергозбереження – складаються плани на рівні міст, областей і регіонів. Це все потребує значного регулювання з боку держави.

Аналіз останніх досліджень. Так, наприклад, 24 травня Верховна Рада України прийняла законопроект про розвиток виробництва і споживання біологічного палива, який визначає правові основи регулювання виробництва і споживання палива, виробленого за допомогою відновлювальних джерел енергії і біохімічних методів його переробки [26].

Проблеми регулювання ринку енергетики в Україні присвячені роботи учених: Ковальова Є.В. [4], Мица Н.В. [6], Антоненка Л.А. та ін. Необхідно відзначити роботу Антоненка Л.А. [2, с. 48–49], в якій він пропонує модель розвитку ринку енергетики для України, яка включає розробку теоретично-методологічної основи розвитку власної енергетики до 2050 р., оцінку потенціалу України по кожному з видів відновлювальних джерел енергії та стимулювання виробництва “чистої” енергії за регіонами, враховуючи відповідно пріоритетність джерел енергії у кожному з регіонів.

Цілями роботи є аналіз основних законів України та постанов КМУ та постанов НКРЕ, які стосуються теплоенергетики, порівняння пільг в сфері енергозбереження в Україні та Європі та визначення перешкод у розвитку альтернативної енергії в Україні.

Виклад основного матеріалу. Українське законодавство містить перелік законів, постанов та нормативних актів, які регулюють різні сфери функціонування ринку енергетики. Зокрема, у таблиці наведено основні закони України та постанови Кабінету Міністрів України, що стосуються теплоенергетики.

**Основні закони України та постанови Кабінету Міністрів України,
що регулюють сферу теплоенергетики**

Орган, що здійснює регулювання	Технічні параметри, які регулює документ	Економічні параметри, які регулює документ
Закон України “Про тепlopостачання” від 02.06.2005 р. № 2633-IV		
КМУ, центральні органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування	виробництво, транспортування, безпечна експлуатація теплоенергетичного обладнання та безпечне виконання робіт на об’єктах у сфері тепlopостачання суб’єктами господарської діяльності незалежно від форм власності	постачання та використання теплової енергії, державний нагляд за режимами споживання теплової енергії
Закон України “Про засади функціонування ринку природного газу” від 08.07.2010 р. № 2467-VI		
КМУ, НКРЕ, центральні органи виконавчої влади	транспортування, зберігання (закачування, відбір) природного газу	ліцензування господарської діяльності на ринку природного газу, облік природного газу, постачання, порядок проведення розрахунків за природний газ усіма категоріями споживачів з гарантованим постачальником природного газу
Закон України від 09.07.2010 р. № 2479-VI “Про державне регулювання у сфері комунальних послуг”		
Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері комунальних послуг	встановлення для суб’єктів природних монополій, які проводять діяльність у сфері централізованого водопостачання та водовідведення, індивідуальних технологічних нормативів використання питної води	ліцензування господарської діяльності та контроль за дотриманням ліцензійних умов; встановлення тарифів на комунальні послуги для суб’єктів природних монополій та суб’єктів господарювання на суміжних ринках
Закон України “Про електроенергетику” від 16.10.1997 р. № 575/97-ВР		
КМУ, центральні органи виконавчої влади	виробництво, передача, постачання і використання енергії, державний нагляд за безпечним виконанням робіт на об’єктах електроенергетики незалежно від форм власності, безпечна експлуатація енергетичного обладнання і державний нагляд за режимами споживання електричної і теплової енергії	
Закон України “Про забезпечення комерційного обліку природного газу” від 16.06.2011 р. № 3533-VI		
Не вказано	встановлення вузлів обліку природного газу, обов’язки та відповідальність суб’єктів господарювання, що здійснюють розподіл природного газу на відповідній території	організація роботи із запровадження комерційного обліку природного газу, джерела фінансування
Закон України від 21.05.2009 р. № 1392-VI “Про газ (метан) вугільних родовищ”		
НКРЕ, центральний орган виконавчої влади з питань забезпечення реалізації державної політики у сфері ефективного використання енергетичних ресурсів	правові, економічні, екологічні та організаційні засади діяльності у сфері геологічного вивчення газу (метану) вугільних родовищ, зокрема дослідно-промислової розробки, видобування і вилучення його під час дегазації та подальшого використання як матеріального та/або енергетичного ресурсу.	
Закон України від 23.06.2005 р. № 2711-IV “Про заходи, спрямовані на забезпечення сталого функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу”		
Не вказано	комплекс організаційних та економічних заходів, спрямованих на забезпечення сталого функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу	
Закон України “Про житлово-комунальні послуги” від 24.06.2004 р. № 1875-IV		
НКРЕ, центральні органи виконавчої влади	основні засади організаційних, господарських відносин, що виникають у сфері надання та споживання житлово-комунальних послуг між їхніми виробниками, виконавцями і споживачами, а також їхні права та обов’язки	

Орган, що здійснює регулювання	Технічні параметри, які регулює документ	Економічні параметри, які регулює документ
Закон України “Про нафту і газ” від 12.07.2001 р. № 2665-III		
Не вказано	відносини, пов’язані з особливостями користування нафтогазоносними надрами, видобутком, транспортуванням, зберіганням та використанням нафти, газу та продуктів їх переробки з метою забезпечення енергетичної безпеки України, розробкою родовищ нафти і газу, переробкою нафти і газу, зберіганням, транспортуванням нафти, газу та продуктів їх переробки	розвиток конкурентних відносин у нафтогазовій галузі, захисту прав усіх суб’єктів відносин, що виникають у зв’язку з геологічним вивченням нафтогазоносності надр, реалізація нафти, газу та продуктів їх переробки
Закон України “Про природні монополії” від 20.04.2000 р. № 1682-III		
Національні комісії регулювання природних монополій	правові, економічні та організаційні засади державного регулювання діяльності суб’єктів природних монополій в Україні	
Закон України “Про енергозбереження” від 01.07.1994 № 74/94-ВР		
КМУ та уповноважений ним орган	правові, економічні, соціальні та екологічні основи енергозбереження для усіх підприємств, об’єднань та організацій, розташованих на території України, а також для громадян	
Закон України “Про охорону навколишнього природного середовища” від 25.06.1991 № 1264-XII		
КМУ	правові, економічні та соціальні основи організації охорони навколишнього природного середовища в інтересах нинішнього і майбутніх поколінь	
Постанова Кабінету Міністрів України від 22.02.2008 р. № 75 “Про затвердження критеріїв розподілу суб’єктів господарювання за ступенями ризику їх діяльності в галузі електроенергетики та сфері теплопостачання і визначення періодичності здійснення заходів державного нагляду (контролю)”		
Міністерство палива та енергетики України	критерії розподілу суб’єктів господарювання за ступенями ризику їх діяльності в галузі електроенергетики та сфері теплопостачання з метою проведення оцінки процесів виробництва, розподілу, постачання і споживання електричної та теплової енергії, пов’язаних із забезпеченням належного технічного стану і/або експлуатації електричних, теплових, тепловикористовувальних установок та мереж, надійності енергопостачання та безпеки для життя і здоров’я населення, навколишнього природного середовища від провадження господарської діяльності в галузі електроенергетики та сфері теплопостачання	
Постанова Кабінету Міністрів України від 21.07.2005 р. № 630 “Про затвердження Правил надання послуг з централізованого опалення, постачання холодної та гарячої води і водовідведення та типового договору про надання послуг з централізованого опалення, постачання холодної та гарячої води і водовідведення”		
Місцеві органи виконавчої влади або органи місцевого самоврядування	відносини між суб’єктом господарювання, предметом діяльності якого є надання житлово-комунальних послуг (далі – виконавець), і фізичною та юридичною особою (далі – споживач), яка отримує або має намір отримувати послуги з централізованого опалення, постачання холодної та гарячої води і водовідведення	
Постанова КМУ від 01.06.2011 р. № 869 “Про забезпечення єдиного підходу до формування тарифів на житлово-комунальні послуги”		
НКРЕ, органи місцевого самоврядування	виробництво теплової енергії, транспортування та постачання, послуги з централізованого опалення і постачання гарячої води для суб’єктів природних монополій та суб’єктів господарювання на суміжних ринках, надання послуг з централізованого опалення і постачання гарячої води	механізм формування тарифів на теплову енергію

Джерело: власна розробка на основі 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 20, 21, 22, 23, 24, 25.

Крім того, основними постановами Національної комісії регулювання електроенергетики є Постанова НКРЕ Про затвердження Порядку формування тарифів на теплову енергію, її вироб-

ництво, транспортування та постачання від 17.02.2011 р. № 242, що регулює, поміж іншим, механізм формування тарифів на теплову енергію, постачання теплової енергії на підставі відповідних ліцензій та постанова НКРЕ від 29.10.2009 № 1232 “Про затвердження Правил надання і погодження технічних умов на підключення до теплових мереж”, яка регулює відносини, які виникають у процесі приєднання новозбудованих, реконструйованих чи модернізованих об’єктів у сфері тепlopостачання та об’єктів – споживачів теплової енергії до теплових мереж [18, 19].

Як бачимо з таблиці, функції регулювання виконують як центральні, так і місцеві органи виконавчої влади. Воно стосується усіх напрямків функціонування ринку енергетики. Проте важливим аспектом, якому мало приділено уваги, залишається сприяння виробництву і споживанню “чистої” енергії серед виробників і населення з боку держави.

Так, крім наведених вище законів та постанов КМУ і НКРЕ, з метою заохочення до енергозбереження в Україні передбачено [1,7]:

– “зелений тариф”, який передбачає, що електроенергія, вироблена за допомогою вітру або сонця, має купуватися Енергоринком за вищим тарифом, ніж електроенергія з традиційних джерел;

– ПКУ передбачено звільнення від оподаткування податком на прибуток в розмірі 80 відсотків від прибутку підприємств, отриманого від продажу на митній території України товарів власного виробництва за переліком, встановленим Кабінетом Міністрів України: устаткування, що працює на відновлювальних джерелах енергії; матеріалів, сировини, устаткування та комплектуючих, які будуть використовуватись у виробництві енергії з відновлювальних джерел; енергоефективного обладнання і матеріалів, виробів, експлуатація яких забезпечує економію та раціональне використання паливно-енергетичних ресурсів; засобів вимірювання, контролю та управління витратами паливно-енергетичних ресурсів; устаткування для виробництва альтернативних видів палива;

– КМУ пропонує відмінити надання дозволів на провадження діяльності у сфері альтернативних джерел енергії.

Для порівняння наведемо деякі з пільг, що діють в Європі [3 с. 83–84; 27]:

– у більшості країн діє “зелений тариф”, згідно з яким виробники енергії з альтернативних джерел отримують “зелені сертифікати”, за допомогою яких держава забезпечує їм однакову дохідність, незалежно від виду використовуваного нетрадиційного або відновлювального джерела енергії;

– у деяких країнах виробники “чистої” енергії звільняються від сплати ПДВ;

– Німеччина, Франція, Швеція – споживачі “чистої” енергії звільняються від сплати екологічних податків.

З вищенаведених фактів можна зробити висновок, що, незважаючи на низку законодавчих актів, норм та постанов КМ, розвиток альтернативних джерел енергії в Україні, порівняно з країнами Європейського Союзу, тільки народжується. Це спричинено низкою бар’єрів та перешкод в галузі альтернативної енергетики. Так, наприклад, Праховник А.В. [8, с. 30] виділяє технологічні перешкоди (ґрунтуються на неефективних і застарілих технологіях вироблення, перетворення, передачі, розподілення та використання енергії) та управлінські перешкоди (організаційного та поведінкового характеру) у сфері енергозбереження.

Щодо технологічних перешкод наведено такі аргументи: в багатопверхових будівлях 25 % тепла втрачається через вікна; 30 % тепла виходить назовні через вентиляцію; 15 % від усього тепла втрачається через неутеплений дах, 10 % втрат відбувається через неутеплений цоколь [28, с. 101]. У містах тепло одержують здебільшого у децентралізованих котельнях, які використовують котли з ККД 70 % [5], що свідчить про застарілість обладнання. Управлінські перешкоди присутні не тільки у сфері енергозбереження, але й у фінансовій, соціальній, адміністративній, юридичній тощо.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Загалом стиль управління в Україні перешкоджає гнучко пристосовуватись до змін та прийняття інновацій. Це зумовлює, своєю чергою, і технологічні перешкоди, оскільки мало уваги приділено оновленню техніки і технологій.

У випадках, коли кошти на модернізацію все ж виділяються, присутнє їх недоцільне використання. Першим кроком до вирішення цього питання може бути введено обов'язкове стажування українських управлінців у їхніх колег з європейських підприємств.

Крім того, проблемою українців був і залишається страх до інновацій. Це спричинено історичними подіями, коли старше покоління погано сприймає будь-які зміни, і своє ставлення передає молодим. Переконати про необхідність інновацій в теплоенергетиці можна молодих людей віком до сорока років. Першим кроком до таких змін має бути соціальна реклама.

Другий крок – нормативна політика України, що повинна стимулювати енергозбереження, надавати пільги від використання виробниками альтернативних джерел енергії, стимулювати споживачів такої енергії. Звичайно, сфера теплоенергетики регулюється значною кількістю законів та постанов, проте мала частина від загальної кількості присвячена енергозбереженню. Тому подальші пошуки будуть присвячені дослідженню аспектів законодавства, в які необхідно вносити зміни, пристосовуючи їх до принципів сталого розвитку; пошук стимулів до використання альтернативної енергії та зменшення використання енергії з традиційних джерел на прикладі європейського досвіду; пошук стимулів для виробників енергії до зменшення ціни на теплову енергію; дослідження технічних обмежень та ліцензій на введення альтернативної енергетики

1. Альтернативній енергетиці – “зелене світло”: уряд хоче скасувати видачу дозволів. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу – http://newsru.ua/finance/08may2012/alter_anagery.html
2. Антоненко Л.А. Государственное регулирование развития производства возобновляемых источников энергии./ Л.А. Антоненко, Ван Цюйши // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – №8(10). – С. 43–49.
3. Екологічна складова в реалізації євроінтеграційної стратегії України. – [Електронний ресурс] / Л.І. Вергун // Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2009. – №26 – С. 80–87. Режим доступу – http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/tppe/2011_26/Zb26_09.pdf.
4. Ковальов С.В. Напрямки зміцнення енергетичної безпеки України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу. – http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pib/2010_1/PB-1/PB-1_30.pdf.
5. Михайлюк О.Л. Впровадження енергозберігаючих технологій (на прикладі Півдня України) // Джерело – www.niss.od.ua.
6. Мица Н.В. Важелі державного регулювання на ринку енергоресурсів // І Всеукраїнський науково-виробничий журнал “Інноваційна економіка”. – 2012. – №2 (28). – С. 306–311.
7. Податковий кодекс: податкові пільги для ринку альтернативної енергетики. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу – <http://jurliga.ligazakon.ua/news/2010/12/13/34865.htm>.
8. Праховник А.В. Енергозбереження – нетрадиційний погляд та інша стратегія // Енергоефективність та енергозбереження. – 2008. – №8. – С. 30–32.
9. Про газ (метан) вугільних родовищ [Текст]: закон України від 21 травня 2009 р. №1392-VI – К.: Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2009. – №40. – Ст. 578. – 2 жовтня. – С.1518.
10. Про державне регулювання у сфері комунальних послуг [Текст]: закон України від 9 липня 2010 р. №2479-VI. – К.: Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2010. – №49. – Ст. 571. – 10 грудня. – С. 1761.
11. Про електроенергетику [Текст]: закон України від 16 жовтня 1997 р. №575/97-ВР – К.: Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1998. – №1. – Ст. 1. – 23 січня.
12. Про енергозбереження [Текст]: закон України від 1 липня 1994 р. №74/94-ВР. – К.: Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1994. – №30. – Ст. 283. – 26 липня.
13. Про житлово-комунальні послуги [Текст]: закон України від 24 червня 2004 р. №1875-IV. – К.: Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2004. – №47. – Ст. 514. – 19 листопада. – С. 1899.
14. Про забезпечення єдиного підходу до формування тарифів на житлово-комунальні послуги [Текст]: Постанова Кабінету Міністрів України від 1 червня 2011 р. № 869. – К.: Офіційний вісник України. – 2011. – №62. – Ст. 2472. – 22 серпня. – С.17.
15. Про забезпечення комерційного обліку природного газу [Текст]: закон України від 16 червня 2011 р. №3533-VI. – К.: Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2012. – №5. – Ст. 28. – 3 лютого. – С. 235.
16. Про засади функціонування ринку природного газу [Текст]: закон України від 8 липня 2010 р. №2467-VI. – К.: Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2010. – №48. – Ст. 566. – 3 грудня. – С. 1724.
17. Про затвердження критеріїв розподілу суб'єктів господарювання за ступенями ризику їх діяльності в галузі електроенергетики та сфері тепlopостачання і визначення періодичності здійснення заходів державного нагляду (контролю)

[Текст]: Постанова Кабінету Міністрів України від 22 лютого 2008 р. №75. – К.: Офіційний вісник України. – 2008. – №15. – Ст. 382. – 7 березня. – С. 36. 18. Про затвердження Порядку формування тарифів на теплову енергію, її виробництво, транспортування та постачання [Текст]: постанова Національної комісії регулювання електроенергетики України від 17 лютого 2011 р. №242. – К.: Офіційний вісник України. – 2011. – №22. – Стаття 940. – 1 квітня. – С.143. 19. Про затвердження Правил надання і погодження технічних умов на підключення до теплових мереж [Текст]: постанова Національної комісії регулювання електроенергетики України від 29 жовтня 2009 р. № 1232. – К.: Офіційний вісник України. – 2009. – №94. – Ст. 3234. – 14 грудня. – С. 80. 20. Про затвердження Правил надання послуг з централізованого опалення, постачання холодної та гарячої води і водовідведення та типового договору про надання послуг з централізованого опалення, постачання холодної та гарячої води і водовідведення [Текст]: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 липня 2005 р. №630. – К.: Урядовий кур'єр. – 2005. – №186. – 1 жовтня. 21. Про заходи, спрямовані на забезп. сталого функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу [Текст]: закон України від 23 червня 2005 р. №2711-IV – К.: Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2005. – №33. – Стаття 430. – 19 серпня. – С. 1305. 22. Про нафту і газ [Текст]: закон України від 12 липня 2001 р. №2665-III. – К.: Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2001. – №50. – Стаття 262. – 14 грудня. 23. Про охорону навколишнього природного середовища [Текст]: закон України від 25 червня 1991 р. № 1264-III. – К.: Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1991. – №41. – Стаття 546. – 08 жовтня. 24. Про природні монополії [Текст]: закон України від 20 квітня 2000 р. №1682-III. – К.: Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2000. – №30. – Стаття 238. – 28 липня. 25. Про теплопостачання [Текст]: закон України від 2 червня 2005 року №2633-IV. – К.: Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2005. – №28. – Стаття 373. – 15 липня. – С. 1151. 26. Рада прийняла закон о развитии производства биотоплива. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу – <http://news.mail.ru/inworld/ukraina/ /economics/9059212/>. 27. Стан та перспективи використання альтернативних джерел енергії в Європі. – [Електронний ресурс]/ О.Ю. Войтюк, М.П. Білозір. – Режим доступу – http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/nvnu/geograf/2008_1/2/Voitjuk_Bilozir.pdf. 28. Управління споживанням енергоносіїв в житлових будинках./ М. Краков'як, В. Бригілевич, О. Щодра та ін.: практ. посіб. – Львів – Краків, 2011. – 141 с.